

Menneisyys ja politiikka

PERTTI LAPPALAINEN

ABSTRACT The Past and Politics

The idea of this article is to consider how a certain kind of time concept is analogous with a certain kind of concept of politics. How are politics derived from the concept of the past? This article is based on Michael Oakeshott's texts. He speaks on the one hand of the practical past, which is used to present practical purposes and which tries to connect past and present so that the result is a linear conception of time. This type of time allows no social surprises and it aims for harmony. This is why I call it domesticated time, which is the basis of rational or scientific politics. Rationalism in politics means the glorification of scientific knowledge which can resolve every social and political problem.

On the other hand, Oakeshott has discerned the historical past. It is interested only in the past and can be constructed in terms of past conditions. According to it the past is independent from the present; it doesn't serve the present or the future. Thus the future is undetermined and is full of different possibilities and visions. I call this vital time and it leads to open-ended political activity which tries to maintain movement in a society.

Johdanto

Menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden suhde on politiikan yksi keskeisimpiä ellei tärkein elementti. Aika toisin sanoen konstituoi politiikan, antaa sille omaleimaisen värin. Tarkastelen tässä artikkelissa sitä, kuinka tietynkaltainen ajan käsittämistapa on analoginen tietynkaltaisen politiikkakäsityksen kanssa. Kysymys kuuluu, miten politiikka nykyisyyden- ja tulevaisuusorientaationa voi olla tavallaan menneisyyden käsittämisen johdannainen, miten politiikka voi operoida nykyisyydessä ja jatkaa tulevaisuuteen tiettyjen menneisyyttä koskevien aikakäsitysten pohjalta.

Operoin kahden myöhemmin määriteltävän vastakkaisen aikakäsityksen avulla. Korostan kuitenkin, että vaikka perustan argumentointini poleemisille vastakohtakäsitteille, en tietenkään väitä, että

todellisuudessa vallitsisi joko/tai asetelma, että todellisuudessa kyseiset vastinkäsitteet sulksivat toisensa pois. Niiden keskinäinen vuorovaikutus tai 'kamppailu' on varmasti kaiken aikaa vallitseva, mutta niiden ominaispaino poliittisen hallinnan mekanismeina muuttuu, mikä implikoi yhteiskunnallista muutosta. Tarkoitukseni on ensisijassa hahmotella todellisuuden ymmärtämisen välineitä, miten todellisuus ja erilaiset menneisyyskäsitykset kietoutuvat toisiinsa ja miten yhteiskunnan poliittisuuden mahdollisuudet muuttuvat erilaisten menneisyyskäsitysten vaihtumisen kautta.

Tukeudun esityksessäni Michael J. Oakeshottin (s. 1901) tuotantoon, joka jakautuu käsittäakseni varsin kategorisesti kahteen teemaan, ajan ja politiikan käsitteiden problematiikkaan. En kuitenkaan ole havainnut hänen missään yhteydessä pyrkineen eksplisiittisesti asettamaan näitä teemoja keskinäis-

suhteisiin. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole todistella, että Oakeshott on menetellyt sittenkin johdonmukaisesti läpi koko tutkijanuransa. Esitän vain yhden mahdollisuuden siitä, miten tulkita Oakeshottin teoriakehittelyitä, millainen keskinäissuhde hänen aika- ja politiikkakäsityksellään voisi olla eli pyrin käyttämään niitä heuristisina aineksina.

Oakeshott on varsinkin meillä mutta myös muualla jäänyt R.G. Collingwoodin varjoon. Kun Oakeshottin tuotantoon tutustuu, ei ole vaikea yhtyä siihen William H. Dray'n esittämään havaintoon, että on sekä yllättävää että onnetontakin, että Oakeshottin näkemyksiin ei ole kiinnitetty huomiota alkuunkaan siinä määrin kuin Collingwoodin käsityksiin (Dray 1968, 19). Näin ei ole vain sen vuoksi, mikä on Oakeshottin oma panos historianfilosofina ja politiikan teoreetikkona vaan myös siksi, että Collingwood itse arvosti suuresti Oakeshottin vuonna 1933 ilmestynyttä selväsanaista filosofista pääteosta 'Experience and its Modes'. Collingwoodin mielestä teoksessa on esitetty varsin relevantti historiנקäsitys; se on ansiokas myös siksi, että siinä irtaannutetaan täydellisesti ensimmäisen kerran tällä vuosisadalla Britanniassa positivistisesta tutkimusperinteestä. (Collingwood 1946, 158—159.) Oakeshottin menneisyyskäsitys on tietenkin ymmärrettävä tästä perspektiivistä eikä esimerkiksi nykyisestä positivismikritiikistä käsin. Oakeshottin ansiot eivät rajoitu pelkästään historian autonomisuuden osoittamiseen ja positivismikritiikkiin, vaan häntä on pidetty myös ns. 'revisionistisen koulukunnan' (jonka kuuluisimpia edustajia ovat Oakeshottin oppilas W.H. Greenleaf, J.G.A. Pocock, Quentin Skinner ja John Dunn) eräänlaisena taustahahmona (ks. esim. Boucher 1985, erit. ensimmäinen luku).

Oakeshott ei voi hyväksyä sitä, että historian käsitteet ja metodit pohjautuvat viime kädessä luonnontieteisiin ja että historian tutkimuksen tehtävä on löytää objektiivisia faktoja menneisyydestä, todella tapahtuneita asioita. Historiallinen kehitys ei perustu yleisiin lakeihin, jotka ovat ihmisten ulkopuolella ja joita inhimillinen ymmärrys yksinkertaisesti rekisteröi enemmän tai vähemmän passiivisesti. Historia on luonnontieteisiin nähden aivan itsenäinen ymmärtämisen muoto, sen ei tarvitse olla velkaa millekään sen ulkopuoliselle taholla. (ks. Greenleaf 1966, 24—25.) Keskeistä on myös se empirismin vastaisuus, että inhimillinen toiminta sulautuu ja osallistuu aktiivisesti ymmärtämäänsä maailmaan ja että ihmiset imevät itseensä sen (ks. Minogue 1976, 124—125). Tämä subjektivismiin ja objektivismiin ylittämisen on mahdollista kokemuksen avulla.

Kokemuksen käsite ja muodot

Oakeshottin positivismikritiikkiä ei voida ymmärtää, ellei huomioida hänen kokemukskäsitettään. Kokemus ei ole välitöntä arkitietoisuutta, pelkkiä tuntemuksia ja aistimuksia, ei kuvittelua eikä sattumaa, vaan se on ennen muuta ajattelun muoto eikä pelkkä ajatuksen erottamaton osa. Näin ollen se on todellisuuden kriittistä arviointia (judgement). Se on yksi kokonaisuus, jonka sisällä voidaan erottaa erilaisia muunnelmia, mutta joka ei salli absoluuttisia jakoja.¹ Tietenkin on olemassa erilaisia ajattelun muotoja eikä myöskään arviointi toteudu kaikkialla täydellisenä, mutta missään emme voi havaita kokemuksen muotoa, joka ei samalla ole ajattelun muoto. Kokemus on aina ajattelua, minkä vuoksi se on aina myös ideoiden maailma. Oakeshott painottaakin useassa yhteydessä, että kokemus on nimenomaan ideoiden maailma, koherentti kokonaisuus. (Oakeshott 1933, 10, 13, 26—27.) Kokemus ei siis synny ihmisten mielissä eikä näin ollen ole itsenäinen todellisuuteen nähden, vaan se on suhde ympäröivään maailmaan.

Edellä sanotusta johtuu, että todellisuus ei ole pelkkä asioiden ulkokohtainen kokoelma tai ideoiden sarja. Kokemuksessa saavutettu maailma on systeemi, jossa perusosat, konstituentit, nojaavat kokonaisuuteen, saavat merkityksensä kokonaisuuden kautta eikä yhteistoiminnassa lähimmän naapurinsa kanssa. Jos kokonaisuudesta irrotetaan jokin osa, on se modifioitava täysin uudelleen. Konstituenteilla ei siis ole omaa individualiteettia erillään niiden muodostamasta kokonaisuudesta, vaan niiden omaleimaisuus perustuu niiden paikkaan kokonaisuudessa. Konstituenteilla ei kuitenkaan ole kiinteää funktiota systeemissä, minkä vuoksi se ei ole stagnaattinen. Kun systeemiä muunnellaan, jokaiselle konstituentille avautuu mahdollisuus saada uusi identiteetti ja jos yhtäkin konstituenttia käsitellään, tämä vaikuttaa koko systeemiin. Siten kokemuksessa syntyvä ideoiden maailma on enemmän kuin pelkkä maailma, enemmän kuin osiensa summa. (emt., 29—30.) Pohdin myöhemmin erityisesti sitä, mitä Oakeshott edellyttää aika- ja politiikkakäsityksiltä, jotta ne voisivat estää systeemin pysähtyneisyyden.

Oakeshott erottaa pääteoksessaan historiallisen, tieteellisen ja praktisen kokemuksen - nimenomaan

¹ Benedetto Crocen termeillä asia voidaan ilmaista siten, että historia kokemuksena erotelee ja yhdistää (distinguish and unify) mutta se ei koskaan paloittele (separate) (Croce 1916, 125).

tässä järjestyksessä. Käsittelen niitä kuitenkin lähtemällä liikkeelle praktisesta kokemuksesta. Se on kaikkein yleisin ja vaikuttavin näkökulma todellisuuteen, sillä se tarkastelee ihmisten välisiä suhteita sellaisina kuin ne ovat (as such).² Praktisen kokemuksen maailma esittäytyy meille sellaisena kuin me sen näemme, siten kuin se vaikuttaa meihin. Se on tapa, joka auttaa tai ehkäisee halujemme, päämääriemme, tarpeidemme, intohimojemme ja intressiemme toteutumista. Käytäntö itse on kokemuksen muoto, ideoiden maailma. Täten praktiset kokemuksemme eivät ole aidosta tiedosta eroavia välittömiä, vaistomaisia tai satunnaisia intuitioita tai tuntemuksia. Ne eivät myöskään ole isoiloituneita vaan kuuluvat koherenttiin maailmaan. Pelkkä kokemuksesta tietämätön intuitioiden aggregaatti on sisäisesti ristiriitainen. Tärkeä praktisen kokemuksen ominaisuus on epästabiilisuus, mikä ilmenee jatkuvana toimintana muuttua 'olemassaoleva' asioiden tilaksi, joka on tyydyttävämpi ja koherentimpi kuin nykyisyys. 'Olemassaolevan' ja arvojen maailman välillä on käynnissä jatkuva, koskaan loppumaton taistelu. (Oakeshott 1933, 247—248, 252, 285.) Yhteiskunta ei näin ollen ole koskaan lopullisessa tilassa; sitä ylläpitää juuri tämä 'viimeistelemättömyys' tai ongelmien lopullinen ratkaisemattomuus. Nähdäkseni politiikan olemus ja merkitys avautuu nimenomaan tästä perspektiivistä. Esimerkiksi Greenleaf sijoittaa politiikan lähes täysin praktisen kokemuksen muotoon, se on ikäänkuin praktisen kokemuksen ominaisuus. Hän ei kylläkään kiellä myös sitä mahdollisuutta, että politiikka olisi ominainen mille tahansa kokemuksen muodolle (ks. Greenleaf 1966, 75). Hän jättää kuitenkin avoimeksi kysymyksen eri kokemusten muotojen välisestä suhteesta, ts. hän ei käsittele sitä, millaista aikäksitystä edellyttää praktiseen kokemukseen kuuluva kamppailu nykyisyyden ja arvetun tulevaisuuden välillä.

Tieteellinen kokemus on 'objektivistinen' tai epäpersoonallinen tai subjektiton lähestymistapa tai asenne. Se on stabiili ja yhtenäinen ideoiden maailma, joka on alistettu täysin määrän ja mitattavuuden kategorialle; mitä ei voida mitata, ei kuulu tieteelliseen tietoon. Tieteellinen selittäminen edellyttää asioiden ja ilmiöiden välisten suhteiden esittämistä matemaattisin kaavoin. Tällainen kokemus on vain hypoteesien ja tilastollisten todennäköisyyksien maailma, joka ei kykene tavoittamaan konkreettista

todellisuutta. Oakeshott pitää tieteellistä kokemusta selvästi vulgaarina tai vajavaisena — tai kuten hän itse sanoo — se on impotentti (Oakeshott 1933, 218, ks. myös 171—172, 221). Se ei myöskään näytä täyttävän sitä ehtoa, että kokemuksella saavutettu maailma on dynaaminen, minkä vuoksi se poikkeaa ratkaisevasti praktisesta kokemuksesta.

Myös historian on oltava koettu maailma, menneiden tapahtumien järjestelmä eikä positivismin mukainen sarja, pelkkien yhdistelmien kudos tai 'yhteistyötä' ilman systeemiä. Historiaa ei voida siis latistaa pelkäksi summaksi, yhteenlaskun tulokseksi. Mikäli näin tehtäisiin, se ei olisi enää kokemus ja se olisi vähemmän kuin tieto samoin kuin se olisi ajattelun maailman ulkopuolella. Koska historia on kokonaisuus, se ei koostu isoiloituneista tapahtumista, itsestään selvistä sarjoista. Historiasta on mahdoton sulkea kritiikkiä pois ja aina siellä missä on kritiikkiä, on myös arviointia (judgement), jota ilman historia ei voi aktualisoitua. 'Tallennetun' tapahtuman muuttuminen 'historialliseksi' tapahtumaksi näyttää edellyttävän tukijalta tietynkaltaista orientoitumista tai asennetta, koska tämä ei tapahdu ilman arviointia. Oakeshottin teoksista välittyikin vahva tutkijan henkilökohtainen vastuu kokemuksen kriteerinä. Myöskään arviointi ei ole sarja vaan siihen sisältyy systeemi tai maailma. Kun sarjat menettävät erillisyytensä, saavat kriittisen ulottuvuuden ja takaavat toisten sarjojen kokonaisuuden ne eivät ole välittömästi peräkkäin vaan tulokseksi syntyy yhdenaikainen maailma. (emt., 91.)

Ryhdyin seuraavaksi erittelemään tarkemmin menneisyyttä toisaalta 'välittömästi peräkkäin olevana sarjana', josta Oakeshott käyttää nimitystä praktinen menneisyys, ja toisaalta 'yhdenaikaisena maailmana', jota hän nimittää historialliseksi menneisyydeksi.

Praktinen menneisyys kesytettynä aikana

Oakeshott palaa toisessa yhteydessä praktisen ja historiallisen menneisyyden käsitteisiin. Hän aloittaa edellisen tarkastelun praktisesta nykyisyydestä. Siinä jokainen objekti on erillinen tapahtuma ja se määrittäyty siten, mikä on sen suhde meihin toimijoina. Siihen voidaan vastata, sitä voidaan arvostaa, hyödyntää, jättää käyttämättä tai hylätä; objektien arvo ja asema perustuu mielihaluihimme, toiveisiimme ja pyrkimyksiimme. Ne 'sijaitsevat' jossakin tilassa mutta ovat irrotettuja siitä, niitä ei mielletä tilasidonnaisesti. Tällöin objektit ovat abstraktioita vailla konkreettista sisältöä; esimerkiksi poliittinen ajattelu voidaan tällöin nähdä ih-

² Todettakoon heti alkuun, että Oakeshott ei tarkoita praktisella kokemuksella William Jamesin perustamaa pragmatismia nimellä kulkevaa filosofista koulukuntaa (ks. Oakeshott 1933, 264, 318).

misten päänäpistönä eikä konkreettisen ongelman miettimisenä, vastauksena yhteiskunnassa esiintuleeseen ongelmaan.

Silloinkin kun objektien etäisyydet (ne siis voivat olla 'täällä', 'lähellä', 'tuolla', 'käsillämme' tai 'kaukana') ja määrät ilmaistaan mittoina, ne viittaavat vain sopivaisuuksiin ja ovat suhteessa mielentiloihimme. Objektien havaitseminen, erotteleminen ja identifioiminen perustuu laadullisiin ominaisuuksiin, kuten muotoon, luonteeseen, samankaltaisuuteen, erilaisuuteen. Praktisessa nykyisyydessä ei kuitenkaan ole mitään subjektiivista. Objektit ovat kyllä subjektien havaintoja, mutta yksikään ei ole subjektiivisesti mielletty tai omaksuttu. Ne eivät toisin sanoen ole kokemuksia.

Objektin etäisyys voi olla 'aika jonka se vie', se saattaa olla myös 'nyt', 'sitten', 'pian', 'myöhemmin'. Niitä ei kuitenkaan havaita varsinaisilla ajan käsitteillä, vaan niiden vaihtuvuuden laatujen ja keston termeillä. Tällöin aika ymmärretään nykyisyyden ja asioiden kuvitellun tulevaisuuden tilan välisenä suhteena. Praktisesti ymmärretty nykyisyys herättää tulevaisuuden ja sen eri variaatiot, jotka ovat suhteessa tai perustuvat nykyisyyteen. Praktinen nykyisyys on itse asiassa nykyisyys-tulevaisuutta, se ei siis ole vain ajoittaisessa suhteessa tulevaisuuteen. Kauempana tai lähempänä oleva tulevaisuus käy tällöin vallitsevaksi, ei nykyisyys. (Oakeshott 1983, 11—14.) Praktinen nykyisyys-tulevaisuus pyrkii eliminoimaan tulevaisuuden avoimuuden hallitsemisen³ projisoimalla nykyisyyden tulevaisuuteen, tekemällä tulevaisuudesta nykyisyyden suoran jatkeen tai koosteen. Nykyisen kokemuksen ja tulevan odotuksen välinen ero pyritään kuromaan umpeen.⁴ Tulevaisuudesta muodostuu

tällöin epäitsenäinen ja varma. Näin ollen praktista nykyisyys-tulevaisuutta ei pidä sekottaa praktiseen kokemukseen, joka ei tunne yhteiskunnan lopullista tilaa. Se kulkee pikemminkin sopusoinnussa tieteellisen kokemuksen kanssa. Pidän praktista nykyisyyttä (ja menneisyyttä) tieteelliseen kokemukseen sisältyvänä aikakäsityksenä.

Praktisesti ymmärretty nykyisyys-tulevaisuus on suhteessa myös menneisyyteen ja päinvastoin. Praktinen asenne menneisyyteen on myös kiinnostusta nykyisiin objekteihin, joita tällöin pyritään hyödyntämään. Kun tutkija mieltää menneisyyden tarkoitushakuisesti, hän lähestyy sitä aivan kuin se vain edeltäisi nykyisyyttä. Oakeshott ottaa esille yhden pseudohistorian keskeisimmän tunnusmerkin, jatkuvuuden, esittäessään että tutkija suhtautuu praktisesti menneisyyteen olettaessaan nykyisyyden kasvavan menneisyydestä ja väittäessään menneisyyden vaikuttavan suoraan ihmisten nykyisyyteen ja tulevaisuuteen sekä etsiessään nykyisyyttä menneisyydestä. (ks. Oakeshott 1983, 14; Oakeshott 1955, 143.)⁵ Esimerkiksi poliittisen ajattelun historian tutkimuksesta tulee väistämättä praktista siinä tapauksessa, jos nykyisen poliittisen liikehdinnän 'juuria' etsitään vuosisatoja vanhoista klassisista kirjoituksista.⁶ Käsittääkseen tärkeimpiä Oakeshottin metodisia ohjeita on jatkuvuus-leimojen välttämisen ja purkamisen ehdoton tarpeellisuus. Pitäydtyäessä jatkuvuus-periaatteessa menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille muodostuu kiinteä, lineaarinen suhde, joka ei salli yllätyksiä tai 'poikkeavuutta'; yhteiskuntaelämä latistuu 'vaakaaksi kasvuksi'. Tämän vuoksi kutsun praktista menneisyyssikäsitystä kesytetyksi ajaksi.

Modernin yhteiskunnan ajallista rakennetta osoittaa se, että mitä vähäisempi on kokemus, sitä suuremmat odotukset liittyvät siihen. (emt., 276, 288.) Kun otetaan vielä huomioon se, että modernia historiaa leimaa inhimillisten suunnitelmien, jotka myös ovat odotuksia, ja niiden toimeenpanon eroavuus, niin voimme sanoa, että moderni yhteiskunta esittäytyy ihmisille hyvin välillisenä, monikerroksisena, se on eräällä tavalla tavoitamatonta, vierasta.

³ Tyyppiesimerkki tästä on 1800-luvun alussa Saksassa vallinnut poliittinen romantismi, joka suorastaan mystifioi keskiäikäisen elämän (ks. esim. Cassirer 1946, 181).

⁴ Kun nykyisten poliittisten ongelmien ratkaisuun haetaan opastusta menneisyydessä eläneiltä poliittisilta ajattelijoilta, joudutaan helposti hakoteille. Esimerkiksi Haddock pitää tätä pahana erehdyksenä. Hänen mielestään väite, että klassiset tekstit valaisevat universaaleja poliittisia ongelmia on yksinkertaisesti absurdi. Jokainen ajattelija on aikaansa sidottu, omistautunut aikansa ongelmille ja voidaan ymmärtää vain oman aikansa kontekstissa. (Haddock 1974, 422—423.) Hän ei kuitenkaan ota kantaa siihen, voivatko ongelmat toistua ja voidaanko tällöin hakea vastausta aiemmasta samanlaisen ongelman ratkaisusta.

³ Näin ollen se on modernin historiakäsityksen vastainen näkemys. Modernin historian tyyppillinen piirre on nimittäin tulevaisuuden avoimuus, mikä merkitsee sitä, että historia on vastustamatonta, ylivertaista. Näin historiasta on tullut suunniteltavissa oleva asia. Ihmiset tuottavat historiaa suunnittelemalla, he voivat olla itse historian konstituenteja. Suunnitelman lopputulos ei kuitenkaan ole halutun kaltainen. Historialle on nimittäin ominaista se, että inhimilliset suunnitelmat ja niiden toimeenpano eroaa ajan kuluessa. Historialle myönnetty auktoriteetti kasvaa sen konstruoimismahdollisuuden kanssa, ts., koska historian tulevaisuus on vapaa ja näin konstruotavissa, sen auktorisoiva valta kasvaa, historian tulevaisuuden tuntemattomuus kykenee hallitsemaan ihmisten toiminnan orientoitumista. (ks. Koselleck 1979, 35, 104, 202, 207—208; tulevaisuuden ennustamattomuudesta, loppumattomuudesta, ks. myös Arendt 1961, 59—61.)

⁴ Koselleck pitää teesinään sitä, että modernina aikana kokemus ja odotus (joiden määrittelystä ks. Koselleck 1979, 272—275) ovat etäännyneet toisistaan jatkuvasti, odotukset ovat etäännyneet yhä enemmän kaikista aiemmista kokemuksista.

Jatkuvuus voi ilmetä myös siten, että menneisyys (esimerkiksi klassinen teksti) asetetaan palvelemaan nykyistä käytännön tavoitetta tai justifioimaan nykyistä asiantilaa. Tällöin menneisyyttä hyödynnetään, siitä tehdään nykyisyyden epäitseenäinen orja. Todisteltaessa jatkuvuutta nykyisyydessä väitetään olevan aikojen läpi säilyneitä fragmentteja, joita nyt voidaan konsultoida ja kuulla opastimina. Menneisyys voi näin ollen esittäytyä 'edistyksellisenä' liikkeenä, johon oma aikamme kuuluu, se voidaan kuvata rappiona tai taantumuksena, jonka onnettomia perillisiä olemme. Toisaalta myös katkos voi osoittaa praktista asennetta menneisyyteen; tästä on kysymys esimerkiksi silloin, kun nykyistä valistusta vastaan asetetaan menneisyyden pimeyden valtakunta. Tällöinkin menneisyyteen suhtaudutaan tarkoitushakuisesti, nykyisyyttä hyödyntävällä tavalla. (Oakeshott 1983, 16—17.)⁷

Praktinen asenne menneisyyteen on välitöntä, yksinkertaista reagoimista. Tällöin tarkastellaan vain sitä, onko menneisyys ystävällinen vai vihamielinen, onko se asuttava olomuodoltaan (habitableness). Intressinä on syiden ja vaikutusten, ärsykkeiden ja reaktioiden välisten suhteiden selvittäminen; miten menneisyys vaikuttaa meihin ja kuinka niiden vaikutuksia voidaan kontrolloida. Näin ollen praktinen menneisyys on itsellemme tekemä konstruktiotapahtumista, jotka välittömästi havaitsemme edessämme. Se liittyy tulevaisuuden ymmärtämisen tapaan, menneisyys ja tulevaisuus ovat tois-

tensa peilikuvia. Täten nykyiset tapahtumat johtavat suoraan tulevaisuuteen ja nykyisyys on aiemmin tapahtuneiden asioiden todiste. Nykyiset ennako-olettamukset tai -tuomiot näyttävät olevan tehokkaita praktisen menneisyyden muodostamisen välineitä.⁸ (ks. Oakeshott 1955, 144, 146, 165.) Nykyisyys ei näin ollen kyseenalaistu, vaan se vahvistuu ja varmistuu. Mikäli tutkija haluaa välttää praktisen asenteen menneisyyteen, on hänen pystyttävä 'relatiivoimaan' suhteensa nykyisyyteen, olemaan valmis yllätyksiin ja hylkäämään aiemmat ja nykyiset auktoriteetit. Jos tutkimuksessa ennakoasenneoituminen on määräävää, tutkimuksesta tulee tällöin tekniseen rutiiniin verrattava toimitus eikä tietenkään perustu tutkijan kokemukseen, hänen osallisuuteensa menneisyyttä kohtaan. Näin ollen Oakeshott saattaa pitää myös menneisyyden rekonstruktioita praktisena asenteena⁹ (ks. Oakeshott 1983, 15). Tutkija on kuitenkin aina läsnä tutkimuskohteessaan, hän ei voi astua sen ulkopuolelle, menneen tapahtuman rekonstruktioikin on tutkijan osallistumista tuohon tapahtumaan.

Historiallinen menneisyys vitalisoituna aikana

Historiallinen menneisyys kokemuksen muotona, ei ole 'objektiivinen' tila, joka voidaan kaivella esiin, löytää tai vallata takaisin. Historia ei ole sitä, mitä todella tapahtui eikä ole riippumaton tutkijan ajattelusta. Sitä ei myöskään voida redusoida tapahtumien kulkuun. Tutkijan tehtävä ei ole palauttaa mieleensä menneitä tapahtumia, toimia muistina tai olla men-

⁷ Tutkija suhtautuu menneisyyteen nykyisistä käytännön tarpeista käsin silloin, jos hän toteaa esimerkiksi seuraavasti: Hän kuoli liian nuorena. Kuningas John oli huono kuningas, Olisi ollut parempi, ellei Ranskan vallankumous olisi koskaan tapahtunut, Hän tuhlsi voimavaransa useissa hyödyttömissä sodissa, Paavin interventio muutti tapahtumien kulun, Parlamentarismien evoluutio, Teollisen yhteiskunnan kehitys Iso-Britanniassa, 1800-luvun alun tehdaslainsäädäntö kuin mainoitiin 1900-luvun alun hyvinvointivaltiossa, Buurisodan vaikutuksesta Britannian armeijan radikaali uudistaminen kävi välttämättömäksi, Seuraavana päivänä vapauttaja järjesti laajan kokouksen Dublinissa. (Oakeshott 1955, 148.) Menneisyyden avulla ei kuitenkaan voida justifioida, kritisoida tai selittää nykyisiä olosuhteita. Näin ollen todellisessa historiassa kukaan ei kuole liian varhain sattumalta, ei myöskään ole menestystä ja epäonnea. Menneisyydestä on karsittava pois kaikki sellaiset elementit, joita on siirretty nykyisyydestä menneisyyteen. Paavin interventio ei muuttanut asioiden kulkua vaan oli asioiden kulkua itsessään, minkä vuoksi ei voida puhua interventioista. X ei kuollut varhain, vaan kuoli silloin kun kuoli. Y ei tuhannut resussejaan useisiin hyödyttömiin sotiin, vaan sodat kuuluvat aktuaaliseen tapahtumain kulkuun eivätkä johonkin kuvitteellisen illegitiimiin tapahtumaketjuun. Vapauttaja ei järjestänyt kokousta Dublinissa, vaan Daniel O'Connel teki sen. (emt., 154—155.)

⁸ Praktinen ennako-oletus on varmastiin myös absoluuttinen eli ennako-oletus kaikkii kysymyksiin, mutta ei koskaan vastaus niihin. Relatiivinen ennako-oletus on puolestaan ennako-oletus yhteen ja vastaus toiseen kysymykseen. (Collingwood 1940, 30—31.)

⁹ Croce puolestaan on erottanut neljä eri praktisen menneisyyden lajia: 1) Filologinen historiakäsitys olettaa, että historia on mahdollista lukita kirjastoihin, museoihin ja arkistoihin. Historia on tällöin pelkkää kerrontaa, kronikka, joka on koostunut useasta kirjasta, jotka on kasattu uudeksi kirjaksi, kokoomateokseksi (Croce 1916, 27; Croce 1938, 151; vrt. Collingwood 1946, 257—261), 2) Poettisia historioita ovat pidetyistä tai vihatuista ihmisistä kertovat biografiat, patriottiset historiat, jotka ylistävät tai sääliivät ihmisiä, joiden joukkoon kirjoittaja kuuluu ja joita kohtaan hän tuntee myötätuntoa (Croce 1916, 35—37), 3) Kaunopuhe- tai retoriikkahistoriat pyrkivät opettamaan filosofiaa esimerkein, se kannustaa taidokkaaseen käyttäytymiseen, antaa ohjeita poliittisille ja sotilaallisille instituutioille tai muutoin jakaa valistusta kaunopuhujien intentioiden mukaan (emt., 41—42) ja 4) Voidaan puhua myös uudesta historian muodosta tai todellisesta historiasta silloin, kun vaaditaan observointia ja kokemusperäisen tiedon havainnointia, kun pidetään historiallisen tutkimuksen ihanteina luonnontieteitä. (emt., 46.)

neisydestä tulevien viestien passiivinen vastaanottaja. Kokemuksellinen tutkimus edellyttää sitä, että jako sen välillä, mitä tapahtui ja mitä ajateltiin tapahtuneen, on hylättävä. Ei ole historiaa itseään ja pelkkää vulgaaristi koettua historiaa. Tutkijan tehtävä on sen sijaan luoda, konstruoida menneisyyttä. Kokemuksen ulkopuolista historiaa ei voi olla, vaan se on tutkijan kokemusmaailma. Historian luominen ei tarkoita sitä, että menneiden tapahtumien osat asetetaan vierekkäin ja kuvataan niiden välisiä kausaalisuhteita aikajanalla nykyisen tietoisuuden perusteella. Tämä on praktisen menneisyyskäsitteksen mukaista rekonstruointia. Luomistapahtuma ei kuitenkaan saa olla vapaata improvisaatiota tai mielikuvituksen leikittelyä, vaan se edellyttää ankaraa ajattelua ja arviointia. Konstruointiprosessissa tutkija ja kohde asettuvat rintaman samalle puolelle, tapahtumien kulku ei ole itsenäinen metodiin nähden. (Oakeshott 1933, 92—94.)

Päinvastoin kuin praktinen menneisyys on historiallinen menneisyys autonominen nykyisyyteen nähden, se on varmasti ja yksinomaan sidoksissa menneisyyteen. Se ei ole säilynyt vaan kuollut tai päättynyt.¹⁰ Itse asiassa kuolleen menneisyyden kategoria on historian edellytys eikä tiedon objektiivinen kohde; esimerkiksi politiikan mennyt maailma on tutkijan luoma tuote eikä objekti (Greenleaf 1972, 468). Koska historiallinen menneisyys on ohimennyt nykyisyys, se ei ole voinut säilyä. Täten voimme tehdä ainoastaan päätelmiä siitä, emme esimerkiksi voi koota sitä uudelleen. Koska se on tutkijan luomus, se on hänen nykyistä kokemusmaailmaansa. Näin ollen tutkija ei liiku nykyisestä menneeseen maailmaan, vaan hänen kokemustensa muutokset tapahtuvat aina nykyisyydessä.¹¹ Menneisyys ei ole 'siellä jossakin' vaan 'tässä ja nyt'. Kaikki on läpikotaisin nykyistä. (Oakeshott 1933, 106, 109; Oakeshott 1983, 30—32.) Menneisyyden kuolema merkitsee sen de-ideologisoitumista, sen voima yhteiskuntaa koossapitävänä tekijänä joko heikkenee tai muuttuu ja historian myyttisten suurmiesten sädekehä saattaa murtua. Oleellista on, että menneisyys ei määritä tulevaisuutta, ei toimi tulevan toiminnan urauttajana.

¹⁰ Elävästä menneisyydestä ihmisten hallinnan menetelmänä, yhteiskunnan stabiloijana (ks. Plumb 1969, 11—12, 20, 21—22, 24, 26—27).

¹¹ Oakeshottin konstruktivistinen historiakäsitys on relativistinen siinä mielessä, että se ei tavoittele kiinteän ja päättyneen menneisyyden esittämistä ja että se huomioi myös menneisyyden muuttumisen nykyisyyden kanssa. Ensiarvoisen tärkeää on huomata se, että menneisyys ei muutu vaihtelevien praktisten intressien tuloksena. (Boucher 1985, 106.)

Historiallisen menneisyyden konstruointi perustuu todisteisiin, mikä edellyttää varmojen ennakkotuomioiden ja hyötyasenteen poissulkemista (ks. Oakeshott, esim. 1955, 159). Käsittääkseni juuri tämä on praktisen ja historiallisen menneisyyden keskeisin ero. Todisteet ovat aina nykyisiä ja ainoastaan nykyiseen kokemusmaailmaamme kuuluva menneisyys voi olla tietojemme rajoissa. Tutkija ei voi kysyä, mitä todella tapahtui, vaan mitä todisteet pakottavat hänet uskomaan. Ei ole toisaalta mennyttä maailmaa ja toisaalta nykyiseen tietoon perustuvaa mennyttä maailmaa — on vain yksi kokemuksen maailma. Todisteet luovat nykyisyydessä historiallisen menneisyyden, se ei toisin sanoen ole nykyisten kokemusten 'takana'.¹² Tämä johtaa paradoksilta näyttävään omaperäiseen päätelmään. Historiallinen menneisyys ei ole menneisyyttä lainkaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että menneisyyden olisi säilyttävä nykyisyyteen saakka, tämä olisi elävää praktista menneisyyttä. Menneisyyden täytyy olla nykyistä, jotta se voisi olla historiallista. Se on sidoksissa täysin nykyisyyteen, "nykyisyys hallitsee menneisyyttä; kaikki historia on nykyistä historiaa" (Oakeshott 1933, 109, ks. myös 106—107).¹³ Nyt voidaan havaita, että jäljelle jää vain nykyisyys. Olemme 'vieraantuneet' menneisyydestä, koska se on kuollut ja tulevaisuudesta, koska se on määrittämätön. Käsittääkseni pelkän nykyisyyden olemassaolo vitalisoi ajan, on mahdollisuuksien maailman synnyttävä tekijä.

Oakeshott esittää vaihtoehtonsa pelkälle jatkuvuusperiaatteelle siinä yhteydessä, kun hän tarkastelee historiallisia yksilöitä, joita voivat olla esimerkiksi tapahtumat, instituutiot, henkilöt tai tekstit. Historiallinen kokemus ei voi olla täysin sidottu aikaan ja paikkaan; uniikit asiat eivät ole kokemuksen osia vaan abstrakteja sarjoja. Historian erityisyyden ja yleisyyden ongelma on ratkaistavissa

¹² Greenleaf esittää, että kysymyksiin menneisyyden olemuksesta ja tutkijan suhteesta siihen, pitäisi lähestyä arvioimalla tutkijan todisteiden käyttötapa. Jos tutkija haluaa selvittää esimerkiksi Iso-Britannian sodanjulistusta Saksalle syyskuussa 1939, hän tutkii tietynlaisia todisteita, esimerkiksi aikaisempia tulkintoja ja niiden lähteitä, virallisia arkistoja, raportteja, yksityisiä asiakirjoja, päiväkirjoja, sanomalehtiä jne. Oleellista tässä tutkimusprosessissa on se, että kaikki hänen todisteensa ovat tutkijan edessä näkyvillä silloin, kun hän työskentelee. Hän ei tutki tällöin menneisyyttä, joka on itse asiassa kuollut ja mennyt vaan menneisyyden nykyisiä todisteita. Tutkijan tehtävä on konstruoida mielessään kuva menneisyydestä saamiensa todisteiden pohjalta. Menneisyys on täten tutkijan luoma maailma ja jokainen käsitys menneisyydestä on päätelmä nykyisistä todisteista. (Greenleaf 1972, 469—470.)

¹³ Tämän problematiikan eri vivahteista, ks. Croce (1916, 11—12; 1917, 258; 1938, 19) ja Collingwood (1946, 289).

siten, että historiallisella yksilöllä on määrätty oma ja ainutkertainen tehtävänsä, jota se ei kuitenkaan voi toteuttaa täysin itsenäisesti (it is designated but not defined). Näin ollen historiallisille yksilöille on leimallista toisaalta epäjatkuvuus ja relatiivinen katkos ja toisaalta jatkuvuus ja relatiivinen katkoksettomuus. Relatiivisen jatkuvuuden periaatetta kuvastaa enemmän eroavuus kuin täydellinen erillisuus, historiallinen yksilö toisin sanoen liittyy jollakin tavalla aiempaan mutta se ei ole tyystin omatoiminen. Sen omaleimaisuus perustuu jatkumattomuuteen ja sitä ylläpidetään jatkuvuuden periaatteen avulla. (Oakeshott 1933, 120-123.) Ajan vitalisuudesta johtuen historiallisen yksilön erilaisuudessa ilmenee samanlaisuus, vaihtuvuus ja pysyvyys, muutos ja jatkuvuus (ks. tästä Greenleaf 1964, 165 ja Greenleaf 1983, 11).¹⁴

Historialliset yksilöt on ymmärrettävä toimijoiden perspektiivistä, niissä mukana olleiden ihmisten itseymmärryksenä, suunnitelmina ja tavoitteina. Esimerkiksi käsite Jeffersonin demokratia on tarkoittamaton tulos, tutkijoiden jälkikäteen esittämä konstruktio tai nimitys jollekin asialle. Historiallisen yksilön mieltäminen edellyttää sen diskurssiuniversumin näkemistä, sen kielen käsittämistä sekä sen näkemistä tilannekohtaisena ongelmanratkaisuna. Ehdottoman tärkeää sen tarkastelussa on pyrkiä välttämään myöhempiä kriteerejä; aiempia tapahtumia ei voida tehdä järkeviksi jälkiviisaudella. (Oakeshott 1933, 148; Oakeshott 1983, 52—54, 67.) Tästä seuraa ainakin sen populistisen käsityksen kieltäminen, että historia toistaa itseään. Väite on tyyppiesimerkki praktisesta menneisyyskäsityksestä; sillä voidaan vaivattomasti ja yksinkertaisesti perustella nykyisiä ideologioita ratkaisuja

Menneisyyskäsitysten vertailua

Praktisen menneisyyskäsityksen mukaan historia ei ole autonomista, vaan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä vallitsee lineaarinen suhde. Menneisyyden on palveltava nykyisyyden ja tulevaisuuden tarpeita, tehtävä niistä varma ja ihmisten toiminnasta urautunutta ja yllätyksetöntä. Väitän, että yhteiskuntaa stabiloiva praktinen menneisyys aikakäsityksenä konstituoitui tieteellistä kokemusta (josta puhuttiin luvussa 'Kokemuksen käsite ja muodot'). Kesytyttyä aikana se automatisoi ihmis-

ten toiminnan ja tekee yhteiskunnasta riskittömän. Praktinen menneisyyskäsitys voi absolutisoida jonkin menneisyydessä muodostetun instituution merkityksen. Täten pystytään esimerkiksi väittämään, että edustuksellinen demokratia on ainut oikea tapa kaikkina aikoina hoitaa yhteisiä asioita.

Historiallinen menneisyys ei hyödynnä tiettyjä nykyisyyden tarpeita, vaan sen konstruointi edellyttää aivan toisenlaista asennetta tai intressiä. Tässä yhteydessä on kysyttävä, mitä esimerkiksi teksti merkitsi oloissa, joissa se esitettiin eikä mikä merkitys sillä on nykyisessä ja tulevassa praktisessa toiminnassa. Historiallinen menneisyyskäsitys perustuu todisteisiin eikä nykyisiin ennakkokäsityksiin. Sen keskeinen ajatus on, että menneisyys on autonominen, se ei siis palvele nykyisyyttä eikä tulevaisuutta. Näin ollen sen mukaan tulevaisuus on määrättämätön, minkä vuoksi siitä voidaan esittää erilaisia visioita. Tulevaisuus suo ihmisille erilaisia mahdollisuuksia, minkä vuoksi se aikana on vitalisoiva ja praktista kokemusta konstituiva.

Kesytytyn aikakäsityksen vastainen idea on myös se, että historiallinen menneisyyskäsitys korostaa myös katkoksia tai relatiivista jatkuvuutta. Sen mukaan menneisyydessä muodostetut instituutiot eivät ole ajattomia, ikuisia vastauksia ikuisiin kysymyksiin, vaan se pyrkii relativisoimaan ne, näkemään ne vain eräänä tapoina organisoida yhteiskunnallisen elämän ongelmia. Instituutiot - ja historialliset yksilöt yleensäkin - ovat siis ehdollisia, sitoutuneita tilannekohtaisiin ongelmiin. Erityisesti poliittisen ajattelun historian tutkimuksen kannalta on oleellista se, että historiallisen menneisyyskäsityksen mukaan ajattelu ja sen kohde ovat saman asian eri puolia, tapahtuma ja siitä esitetty idea ovat yhtä, kun praktinen menneisyyskäsitys sitä vastoin irrottaa ajattelun kohteestaan, tekee siitä autonomista ja tarkastelee vain tuon autonomian historian jatkuvuutta tai 'kehitystä'.

Praktinen menneisyys ilmenee varmastikin poliittisten voittajien historiana, kansallisvaltion rakentamiseen liittyvänä ns. suurena kertomuksena. Se on yhteiskunnallisesti tarkoitushakuinen, sen sisällön sanelee yhteiskunnan historialliset tarpeet. Tietynkaltainen menneisyys ja tietynkaltainen yhteiskunta liittyvät toisiinsa; kun yhteiskunta muuttuu menneisyyden käyttötarve ja -muodot muuttuvat (ks. viitteet 3 ja 4). Pitäytyessään tarkoitushakuisuuden sijasta olosuhteista kertoviin todisteisiin historiallinen menneisyys voi olla myös häviäjien tai 'epävirallista' historiaa. Oma ongelmansa kuitenkin on, voidaanko välttää käyttämästä sitä praktisiin tarkoituksiin. On ilmeisen naivia uskoa, että historiallinen

¹⁴ Esimerkiksi brittiläisessä konservatismissa tätä kaksijakoisuutta ilmentää se, että sen sisällä vallitsee jatkoa jännitte libertarianismin ja kollektivismin välillä (ks. tarkemmin Greenleaf 1973).

menneisyys voisi olla arvovapaata. Ainakin yhdessä suhteessa historiallisen ja praktisen menneisyyden ero on selvä. Edellinen määrättyy menneisyyden, jälkimmäinen nykyisyyden ehdoilla.

Kesytetty aika ja politiikka

Oakeshottin ansiot politiikan käsitteen analysoijana ei ole vain siinä, mitä hän ymmärtää varsinaisella politiikalla vaan hän on pyrkinyt erittelemään myös politiikanvastaaisia doktriineja. Hänen tulilinjalleen joutuu erityisesti rationalistinen tai skientistinen politiikka. Lähdän tässä siitä ajatuksesta, että praktinen menneisyys aikakäsityksenä luo perustan tieteelliselle kokemukselle, joka on pitkälle analoginen rationalistisen politiikan kanssa. Oakeshott näyttää saaneen aiheen rationalistisen politiikan kritisoimiseksi suunnitteluideologian vahvistumisesta erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Hän pitää keskusjohtoisesti suunniteltua yhteiskuntaa, johon hänen mielestään on tähdännyt myös Iso-Britannian työväenpuolue, kaikkein yksinkertaisimpana yhteiskuntamallina ja rationalistisen politiikan ideaalina. Se suunnitteluyhteiskunnan perusajatus, että jokin vahva ja itsenäinen valta voi toimia kokonaisvalvojana, on osoitus pyrkimyksestä täydelliseen kontrolliyhteiskuntaan. (Oakeshott 1948a, 478, 483—484.)

Rationalistinen politiikka merkitsee tieteellisen tutkimuksen mytologisoimista, siitä tulee taikasana, joka ratkaisee yhteiskuntaelämän ongelmat. Tieteen ja politiikan roolit sekottuvat siis pahasti keskenään; tiede luonnollisesti alistetaan käytännölle, sen tehtävä on pelkästään tuottaa yhteiskuntapolitiikassa tarvittavaa tietoa. Oakeshottin huomio ei varmasti-kaan rajoitu pelkästään kirjoittamisajankohtaan. Hän väittää, että rationalismi on muuttunut yhdestä politiikan tyylistä kaiken luotettavan politiikan kriteeriksi. Tämä näkyy siinä, että yhteiskunnat pyritään organisoimaan tiettyjen abstraktien ideaalien pohjalta, mikä puolestaan johtaa ideologioiden valtaan, ideoiden fanatismiin. Niistä on tullut poliittisen toiminnan käsi- tai opaskirjoja, joita pyritään soveltamaan yksivivaisesti käytäntöön. (Oakeshott 1947, 22; Oakeshott 1948b, 352.) Koska ideologiat määrittävät toiminnan tavoitteet ja mallit, eivät ne poikkea praktisesta menneisyydestä nykyisyyden ja tulevaisuuden varmistajana, ts., ne kesyttävät ajan samalla tavoin kuin praktinen menneisyys. Kuten pian näemme, politiikassa ei kuitenkaan ole kysymys jatkuvuudesta, pyrkimyksestä tarkoin määriteltyn lopulliseen ihanteeseen, vaan sille on ominaista tilannekohtaisten ongelmien ratkaiseminen.

Rationalistinen politiikka on 'epäpoliittista' myös siinä mielessä, että se tähtää politiikan sulauttamiseen hallintoon, se on asioiden hallintoa eikä kansan hallitsemista. Näin siitä muodostuu tietoa ja voimaa edellyttävää teknologiaa. Yhteiskunnallisten riskien ja epävarmuuksien ehkäisemisen ja poistamisen ajatellaan olevan mahdollista rationaalisen kalkuloinnin laskelmoinnilla ja tieteellisen suunnittelun varmuudella. (Oakeshott 1948b, 350; ks. myös Oakeshott 1948c, 649—650.) Tämä ajattelutapa perustuu tietenkin luonnontieteelliseen tekniseen tietoon, joka voidaan formuloida erilaisiksi säännöiksi ja joka on esitettävä mahdollisimman täsmällisesti. Tällä tavoitellaan ennustettavuutta ja varmuutta; rationalistisessa politiikassa tekniikka ja varmuus pyritään tekemään erottamattomiksi, minkä toivotaan estävän epäilyt.

Varsinainen politiikka (*politics properly speaking*) on ehdottomasti erotettava hallitsemisesta (*rule*), joka on virkamiesten tehtävä ja joka on luonteeltaan auktoritatiivista eikä suostuttelevaa. Yhteiskunnan hallitsemiseen kuuluu kyllä harkinta ja argumentointi, mutta tällöin on kyse lain merkityksestä eikä yhteiskunnan tilaa koskevista arvoista, mikä on, kuten pian näemme, yksi politiikan peruskysymyksiä. Adjektiivilla poliittinen ei voida kuvata hallitsemisen laadullisia ominaisuuksia, se ei pysty identifioimaan hallitsemisen spesifisyyttä eikä erittele hallitsevan auktoriteetin perusteita eikä sitä prosessia, jonka tuloksena syntyy auktoriteetin pätevyys. Kun sanaa 'poliittinen' käytettiin ilmaisemaan hallitsevaa auktoriteettia, se menetti vähitellen spesifin merkityksensä ja siitä tuli vain yleisen kiitoksen, suostuttelun ja panettelun termi. Kun puhutaan 'demokraattisesta politiikasta', joka Oakeshottin mielestä on "bastard expresson", käytetään hallitsemista kuvaavaa termiä osoittamaan politiikan laatua. Korruptoituneesta tai kvasipolitiikasta on kyse silloin, kun esimerkiksi määritellään parhaat tarpeiden tyydyttämisen keinot. (Oakeshott 1975, 166—168.)

Skientismi korvaa luomisen ja hävittämisen politiikan suunnittelmallisella korjaamisella ja tyydyttää 'järjen' tulkitsemat ihmisten tarpeet ideologioiden tekniikalla. Tärkeintä politiikassa on kirjaviisuus, 'oikea' tieto, mikä edellyttää eri alojen tiedemiesten kuulemista. Poliitiikasta pyritään tekemään sosiaalitekologiaa, johon voivat osallistua vain yhteiskuntainsinöörit. Tämä johtaa vain tekniikan suvereenisuuteen, siis tiedollisen aristokratian valtaan. (Oakeshott 1947, 10—11, 21—23.) Oakeshott väittää, että rationalistinen politiikka värittää koko modernia yhteiskuntaa ja antaa samalla ymmärtää, että

tämä johtuu tiedon tarpeen välttämättömyydestä sinänsä. Vaikka Oakeshott pitää valtaa ja siitä käytävää taistelua politiikan perusominaisuutena, hän ei yhdistä sitä tiedon merkitykseen ja asemaan, joka varmastikaan ei kykene kilpailemaan poliittisen vallan kanssa. Tietoa voidaan toisin sanoen käyttää yhtenä valtakamppailun välineenä.

Edellä todetun perusteella ei ole yllätys, että Oakeshott pitää harmoniaa politiikkaan kuulumattomana ilmiönä. Rationalismi johtaa väistämättä kitkattomaan ja yhdenmukaistavaan yhteiskuntaan ja eliminoi vaihtelevuuden. Poliittinen elämä ei tunne sellaisia termejä kuin järkevä kohtuullisuus, aitous, kärsivällisyys, itsekuri ja maltillinen harkinta - ellei vallan tavoittelun kannalta ole välttämätöntä vedota niihin. Oakeshott sanoo, että rationalistinen politiikka on "eräänlaista ikuista politiikkaa, kaiken politiikan muoto, joka hyödyntää yhteiskunnan menneitä saavutuksia", minkä vuoksi "se on melodramaattista politiikkaa" (Oakeshott 1948a, 489). Tämä on ehkä kaikkein selvän linkki rationalistisen politiikan ja praktisen menneisyyden välillä; ikuisuus, menneisyyden glorifioiminen ja tästä johutuva melodramaattisuus, romantismi on mitä selväpiirteisintä praktisen menneisyyden ominaisuus.

Rationalistinen politiikka luo harmonian pyrkimällä eliminoimaan ihmisten välisen valtakamppailun; konfliktit voidaan ratkaista muokkaamalla ne tieteellisiksi väittelyiksi. Tämä on kuitenkin absurdi, sillä vallan tavoittelu on ihmisten keskinäisyyksien oleellinen ulottuvuus, siitä ei voida päästä koskaan eroon. Rationalistien politiikka erehtyy perinpohjaisesti ollessaan huomioimatta sen. 'Tieteellisen ihmisen' käsite valtapolitiikan vaihtoehtona on pelkkä illuusio. (Oakeshott 1948a, 349; Oakeshott 1948b, 353-354.) Rationalismiin kiinteästi liittyvä naturalismi tai skientismi - siis tieteellinen 'kokemus' - on yhteensopimaton erityisesti praktiseen elämään kuuluvan politiikan kanssa. Tieto tai 'järki' ovat voimattomia vallantavoitteluna ilmenevän egoismin kanssa. Sovellettaessa tieteellisiä metodeja politiikkaan lopputulos on pelkkä tosiasioiden tekninen luokittelu, ei kokemus. (Oakeshott 1933, ks. myös Greenleaf 1966, 78.) Poliitiikan on oltava nimenomaan kokemus. Käsittäkseni kokemusten ruokkiminen politiikan edellytyksenä on avain poliittisen hallinnan ymmärtämiseen. Tämä edellyttää puolestaan sitä, että valta on mahdollisuus (josta ks. Arendt 1958, 200-201).

Vitaali aika ja politiikka

Käsittäkseni politiikan fundamentaalisiin piirre

Oakeshottin ajattelussa on erot. Jos ne pyyhitään pois yhdenmukaistamalla, yhteiskunta epänormali-soituu. Ihmisiä ympäröivässä 'muiden' maailmassa ovat erot ja vastakohtaisuudet vallitsevia, ne on saatettava tasapainoon, koska niitä ei voida tehdä samanlaisiksi, sulattaa toisiinsa. Praktisessa elämässä ihmiset ja heidän intressinsä eivät voi koskaan antaa tietä 'toisten' intresseille. Jos ihmisten erillisyyttä ja uniikkisuutta yritetään estää ja jos yksilöllisyyden periaatteeksi otetaan jokin muu kuin erillisyyden ajatus, alkaa hajoaminen. (Oakeshott 1933, 254, 270-271.) Yhteiskunta pysyy koossa nimenomaan eroista johtuvien jännitteiden ansiosta (ks. Oakeshott 1975, 180), mikä puolestaan ei ole mahdollista ilman edellä hahmotellun kaltaista valtaa.

Oakeshott määrittelee politiikan seuraavasti:

"In political activity men sail a boundless and bottomless sea; there is neither harbour for shelter nor floor for anchorage, neither starting-place nor appointed destination. The enterprise is to keep afloat on an even keel; the sea is both friend and enemy; and the seamanship consists in using the resources of a traditional manner of behaviour in order to make a friend of every hostile occasion." (Oakeshott 1951, 127.)

Määritelmän perusjuonne on virtaavuus, liikkeeläolo ja päämäärättömyys. Tästä johtuu, että vihollisten saaminen ystäviksi ei ole lopullista, vaan politiikassa ystävien ja vihollisten välisiä rintamalinjoja muodostuu jatkuvasti. Poliitikassa ollaan sitouduttu muuttamiseen. Siinä jokin 'on tuleva' mutta 'ei vielä'; sen sisäänrakennettu ominaisuus on ristiriita olemassaolevan ja halutun asioiden tilan välillä. Näin ollen Oakeshott voi pitää esimerkiksi pysyvää ja täydellistä oikeudenmukaisuutta illuusiona (Oakeshott 1948b, 355); sen tavoittelu on vain yksi keino ylläpitää nykyisen ja tulevan tilan välistä ristiriitaa.

Yhteiskunnan olemassaolo edellyttää muuttamismahdollisuuksien suomista ihmisille, muuttaminen on ylläpitämistä (ks. Oakeshott 1933, 256-258; ks. myös Oakeshott 1975, 163-164, 169). Poliittinen prosessi uusiutuu päivittäin ja sen väistämättömiä seurauksia ei voida määritellä; politiikassa ei voida koskaan taata täydellistä onnistumista ja se on jatkuvasti hajallaan, ilmenee satunnaisesti (sporadically) (Oakeshott 1933, 41; Oakeshott 1948b, 347). Oakeshott on saavuttanut kuuluisuutta myös sillä määrittelyllä, että politiikka on vihjaamisen tavoittelua (the pursuit of intimations) (Oakeshott 1951, 124-125). Tämä liittyy poliittisen toiminnan loputtomuuteen; siinä ei tavoitella unelmia tai yleisiä periaatteita vaan vihjauksia, ei argumentoida, ei siis

sanota lopullista totuutta vaan käydään keskustelua.

Politiikka pysyy virtaavassa tilassa käsittäkseni siksi, että se liittyy kiinteästi arvojen maailmaan. Poliittinen kokemus edellyttää olemassaolevan lisäksi sen, mitä on tulevaa. Tätä ei ole pelkästään se, mikä yksinkertaisesti tulee ennalta määrätysti vaan myös sitä, minkä uskotaan olevan arvokasta tai mitä pitäisi olla. (Oakeshott 1933, 261, 274, 291.) Tietenkään arvoja ei tässä yhteydessä saa ymmärtää absoluuttisiksi vaan jatkuvasti uudelleen määriteltäviksi kysymyksiksi. Lienee selvää, että politiikan virtaavuus ei ole mahdollinen ilman aikakäsitystä, joka on historiallisen menneisyyden mukainen. Tärkeimpiä yhteisiä nimittäjiä ovat tulevaisuuden avoimuus, tulevaisuus mahdollisuuksien maailmana, tietynlainen relatiivisuus ja lineaarisen jatkuvuuden vastaisuus.

Oakeshottin poliittisen toiminnan määritelmä liittyy historialliseen menneisyyteen erityisesti siltä osin kuin se viittaa traditionaaliseen käyttäytymiseen. Sitä ei missään tapauksessa pidä ymmärtää praktisen menneisyyskäsitteen mukaisena jatkuvuutena, determinoivana suuntautumismallina. Määritellensä traditiota hän nimittäin toteaa, että se ei ole "kiinteä eikä päättynyt", sillä ei ole "ilmiselvää suvereenia päämäärää", "yksikään sen osa ei ole immuuni muutokselle" ja "vaikka se liikkuu, se ei ole koskaan täysin liikkeessä" (Oakeshott 1951, 128—129). Tällainen traditio sallii katkoksia ja yllättävyyttä. Tämä johtuu toisaalta jatkuvasta valtakamppailusta, mikä kykenee murtaamaan traditiot tai alistamaan ne uusiin tarkoituksiin ja toisaalta siitä, että politiikka on reagoimista ajallispaiikallisiin olosuhteisiin, tilanteisiin vastaamista (mistä ks. Oakeshott 1975, 178). Voidaan sanoa myös, että traditio on kuin historiallinen yksilö, "designated but not defined". Jos traditionaalinen toiminta ymmärrettäisiin päinvastaisesti praktisen menneisyyskäsitteen pohjalta, se olisi epäilemättä ideologinen auktoriteetti ja sisältäisi näin erilaisia nykyisyyttä määrääviä absoluuttisia arvoja ja uskomuksia (vrt. Coleman 1968, 252 ja Lockyer 1979, 202). Tällöin monologi korvaisi dialogin.

Politiikassa ei edellytetä erityistä oppineisuutta tai asiantuntemusta vaan ainoastaan sellaisia tietoja ja taitoja, joita jokainen joutuu käyttämään jokapäiväisessä toiminnassaan (Oakeshott 1947, 3, 31—32; ks. myös Oakeshott 1948b, 356). Politiikka ei myöskään ole erityisen pyhä tai ihanteellinen elämänolotilaisuus. Sihe kuuluvat erottamattomasti sellaiset piirteet kuten 'erehtyminen', 'hulluus' ja 'kierous' (Oakeshott 1975, 165). Näin ollen politiikka aidoimmillaan ei ole melodraamaa vaan draa-

maa; politiikassa kaikki inhimillisen elämän ulottuvuudet ovat mahdollisia

LÄHTEET

- Arendt, Hannah: *The Human Condition*. University Press. Chicago 1958.
- Arendt, Hannah: *Between Past and Future*. Wiking Press. New York 1961.
- Boucher, David: *Texts in Context*. Martinus Nijhoff Publishers. Dordrecht 1985.
- Cassirer, Ernst: *The Myth of the State*. Yale University Press. New Haven 1946.
- Coleman, Samuel: *Is there Reason in Tradition*. Teoksessa King, Preston and Parekh, B.C. (eds.), *Politics and Experience. Essays presented to Professor Michael Oakeshott on the Occasion of his Retirement*. University Press. Cambridge 1968.
- Collingwood, R.G.: *An Essay on Metaphysics*. Clarendon Press. Oxford 1948 (1940).
- Collingwood, R.G.: *The Idea of History*. University Press. Oxford 1983 (1946).
- Croce, Benedetto: *Logic as the Science of the Pure Concept*: Macmillan. London 1917 (1908).
- Croce, Benedetto: *Theory and History of Historiography*. Macmillan. London 1921 (1916).
- Croce, Benedetto: *History as the Story of Liberty*. University Press of America. Boston 1970 (1938).
- Dray, William H.: *Michael Oakeshott's Theory of History*. Teoksessa King, Preston and Parekh, B.C. (eds.), *Politics and Experience*. University Press. Cambridge 1968.
- Greenleaf, W.H.: *Order, Empiricism and Politics*. University Press. Oxford 1964.
- Greenleaf, W.H.: *Oakeshott's Philosophical Politics*. Longmans. London 1966.
- Greenleaf, W.H.: *Theory and Study of Politics*. *British Journal of Political Science* 4/1972.
- Greenleaf, W.H.: *The Character of British Conservatism*. Teoksessa Benewick, R, Berki, R.N. and Parekh, B.C. (eds.), *Knowledge and Belief in Politics*. Allen and Unwin. London 1973.
- Greenleaf, W.H., *The British Political Tradition, vol 1, The Rise of Collectivism*. Methuen. London 1983.
- Haddock, B.A.: *The History of Ideas and The Study of Politics*, *Political Theory* 4/1974.
- Koselleck, Reinhard: *Futures Past*. Institute Press. Massachusetts 1985 (1979).
- Lockyer, Andrew: 'Traditions' as Context in the History of Political Theory. *Political Studies* 2/1979.
- Minogue, Kenneth: *Michael Oakeshott. The Boundless Ocean of Politics*. Teoksessa Crespigny, Anthony and Minogue, Kenneth (eds.), *Contemporary Political Philosophers* Methuen. London 1976.
- Oakeshott, Michael: *Experience and Its Modes*. University Press. Cambridge 1985 (1933).
- Oakeshott, Michael: *Rationalism in Politics*. Teoksessa Oakeshott, Michael, *Rationalism in Politics and Other Essays*. Methuen. London 1962 (1947).
- Oakeshott, Michael: *Contemporary British Politics*. *The Cambridge Journal* 8/1948 (a).
- Oakeshott, Michael: *Scientific Politics*. *The Cambridge Journal* 6/1948 (b).
- Oakeshott, Michael: *Science and Society*. *The Cambridge Journal* 11/1948 (c).

- Oakeshott, Michael: *Political Education*. Teoksessa Oakeshott, Michael, *Rationalism in Politics and Other Essays*. Methuen. London 1962 (1951).
- Oakeshott, Michael: *The Activity of being an Historian*. Teoksessa Oakeshott, Michael, *Rationalism in Politics and Other Essays*. Methuen. London 1962 (1955).
- Oakeshott, Michael: *On Human Conduct*. Clarendon Press. Oxford 1975.
- Oakeshott, Michael: *Present, Future and Past*. Teoksessa Oakeshott, Michael, *On History and Other Essays*. Basil Blackwell. Oxford 1983.
- Plumb, J.H.: *The Death of the Past*. Macmillan. Hampshire and London 1984 (1969).